

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

טז.

עין משפט
נר מצוה

אי אפשר בלא איצה: דכי שלים זיינישו. כשכלים כלי זיין במלמטה קטלי בתריסין: עששיו. חמיכות עבות שקורין מש"ס: דחלשי מינישו. מחלישין אותן בקורנם עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין: אפילו מרי פשוטין: וחלשי דולדוריא. לא מצין להו דחלשי מינישו כלי זיין: צפרנא הינדואה. של ארץ יהודו שאין עושין אותה אלף לכלי זיין: דמגני עילוון. נלחמים לשמור העיר ואת יושביה: שאינה יוכלה להסרפאות. ומסממנא לשמיטה זכנה ולא משהי ליה ולא חזי ליה ישראל צי עובד כוכבים דמיפוק חורבנה מיניה לצוני שלימה: והלא מרביעין עליה. ומשהו לה ומאן דחזי לה צי עובד כוכבים יליף מיניה לצוני שלימה: נפשלה. תאסרוהו ללא תלד לעולם: דקטיל צמיהוי. ממלדהו להרוג צירו את הנופלים במלחמה. סיחופיה מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו סחופי כסא (שבת דף 100 ע"א). אדנטייר צלעין: פורס בהמה גסה מאי היא. כלומר איסור לעס טעם מכירת בהמה גסה מאי היא הא לה צביד מלאכה דחייב חטאת דגגור משום נקיוני: מטיחניו צרתיים. ואז מלאכה היא: שור של פטם. שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה: מהו. למוכרו לעובד כוכבים: אכל האי דאחי נלל מלאכה אסור. דמשהו ליה וחזו ליה לאחור זמן צדיה. ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסינוי מיהו נפקא מיניה חורבנה למכור שאר שוריים לעובד כוכבים: לאו שחישת קיימא. דמחשה ומשהו לה לגלל וולדות: מקריבין. מס דורוין למלך: שור של פטם. ועבודת ציון יהיה: חיסר ד' ריבנן. הוליא ד' ריבואות ממון לצטל שלא יקריבנהו ציוס אידם: אלא נחשו. ולמעיקר פורתא מיכוין: וכי נמשר ליה צריא ועציד מלאכה. אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה צריא תו למעצד מלאכה דקא צעית למיסריה: צריא. מתחוק: צידא. פטם יהיה: צר סורא. שור שפטמיהו משהי ליה עד דכחיש: ועציד על חד פרוין. צשווריים אחריים: מתני' צבילקי. לשון טירה צבוחה היא כלאמה צבילקי יומל (ג"ה כ"ה). לשכת הגזית כמין צבילקי גדולה יהיה. ושם דנין צני אדם ומפליין אותו ומת: גדום. צנין אחד הוא לרזן נפשות כמו שנים שעלו לגלגל צרי' (ד' ק"ח). אינדוייא. מקום שעושין סס אינדעדיית שור כמו שור האינדעדין (צ"ח ט"ו). מנגס ובורג אגסיס ושחוק הוא להס: צימה. נמי כשין מנגל קלר הוא וגבנה כלאמר במס' סוטה (דף מ"א). צימה של עץ עושים לו צעורה ואינו קורין אותו אלמצי' והיו עושין אותו לדחוק משס איש להמיתו. וכלל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל עס אסור לצנות עמהם: צימוסיאוס גקסינן. צנין שאינו לזורך עבודת כוכבים ומקריב זבחים דהיו תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים: ומחאלאוס. צקרקע הן עשוין עמוקין מאלד והמים נופלין מתחת וזכשים רוחלים מלמעלה ע"ג הנקרים: יופא. אריווליא. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא צביט המרזח שלהן נקמן מן: ג' כהמה דקה לפירוס. כלאמר גזי בהמה מסוכנת צשמיתת חולין (ד' ק"ח). צימה דקה שפטשה ידה אחר שחיתתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס ואס לא פרכסה הוה צימה קודה צמיטה ופיטשו יד לדיק אנהי אלא לפשט נפש אצל גסה צין פטשה ולא כפפה צין כפפה ולא פטשה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם ומיה גסה לא צנינה דרכה לפשט יד בהולאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פטשה ידה ולא החזירה אסורה: אכל לא למיניה. למיתלי צמנהגא אלא כבהמה גסה היא וכלל מקום אין מוכרין: סא. ארי דלית ציה ניקא כגון ארי תרבות שרי אלמנא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן: צארי צצוב. הא דקמני מתני' דארי תרבות שרי צארי צצוב: וצליצא

צפרסאי דמגנו עץ. וגראה דלגן נמי שרינן השתא למוכרו לעובדי כוכבים כלי זיין מהאי טעמא:

מריבעין עזיה ויודת. וזכור נמי יכול להרביעו על כמה נקבות: אלמנא סא מקבצת זכר. לאו משום

דקצר טריפה אינה יולדת בצפרק אלו טריפות (חולין דף 79 ע"ב): צעי למימר לרי יהודה יולדת אלא דלא מקבצת זכר וכדמשמע לינא מללא קאמר אלמנא דלא ילדה: אלמנא תורת בהמה גסה מאי היא. קשה לינא דלית ליה חי נושא את עצמו צעופות כדכנן וי"ל מדאכר צני משום תורת כלי זיין משמע דאפילו המיוחד לרביעה אדם דמודו כ"ע דחי נושא את עצמו וא"כ תורת צהמה גסה מאי היא ו' מחלוקות צצור: אלמנא היא דאי משהי ליה אתי רבצא מלאכה. תימה ליל האי טעמא מילפוק ליה משום דלי משהי ליה לפיטוס אחי למימר כחוש מכרו לו כי היכי דגורי רבנן צצורה דלא למי למימר שלימה מכרה לו וי"ל דודאי צצורה יש לגזור דקיון דרבנן אית להו מרביעין עליה זכר אי"כ משהו לו זמן מרובה אכל זמן מועט דפיטוס לית לן למיגור אי לנן טעמא דחיי למלאכה: אלמנא היא דרשחישא קאי. לאו דוקא נקט האי דהא צצמס שוורים גופייהו ארמיין צזימור לשמיטה זצנינהו אלא להכי נקט הכי דלמא לאפוקי צהמה גסה דמתני' דמיירי צצהמה טמאה נקט הכי אכל צצמה טהורה תלינן צצמיטה ואע"ג דקמס שוורים נמי לרדיא צצני:

עד א מיי פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ה' ופ"י מהל' רוצח הלכ' י' סמג לאון מה טור ש"ע י"ד סי' קנא פ"ט ה: עה ב מיי ע"ש הלכה ט' ופ"י מהל' רוצח הלכה י' טור ש"ע ע"ג פ"ט ה: ע"ג מיי פ"ט מהל' הלכה ד: ע"ז ד מיי פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופ"י מהל' רוצח ה' י' סמג לאון מה טוש"ע י"ד סי' קנא פ"ט ה: עה ב מיי פ"ט מהל' עבודת כוכבים ה' י' סמג ש"ע טור ש"ע י"ד סי' קמג פ"ט ב: ע"ג מיי פ"ט מהל' מחלולת אסורות הלכה ד' סמג לאון קנא טור ש"ע י"ד סי' ס' פ"ט ה:

רבינו הנואל

יש אומרים מוכרין להן תריסין. אמר רב נתמן אמר רבה בר אבהו אמר רבה בר אבהו אמר רב נחמן אמר רב אבהו הלוותא כיש אומרים מאי טעמא דכי שלים זייניהו מעיקר ערקי. (הא דאמרו אין מוכרין להן תריסין ויש אומרים מוכרין להן תריסין אמר רב נתמן אמר רבה בר אבהו הלוותא כיש אומרים.) מ"ט שנתות של ברזל אוקימנא כפרולא הינדואה. דמובנין לפרסאי משום דאגנו עילויא. וכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה בעליים וסייחין שלמין ושבורין. בן בתירא מתיר בסוס. תניא בן בתירא מתיר מפני שעושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. פי' רוכב עליו לבר אבל אינו חורש עמו ולא מלאכה אחרת כיצא בה וא"צ ר"ר יהודה אורס למכור סוס לעובד כוכבים מפני שני דברים אחד שחרגו בסיוחיה פי' בדין ושניו [ועוד] כשמוקין מטיחו בריחים: דיושמי כשמוקין חנוני בריחים הא אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא ור' יהודה מתיר בשבורה שאינה יכולה להתרפאות ולחיות. הא דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית ר' היו מקריבין שור של פטם ביום אידם. פי' זה שאמר מקריבין מנחה היו נותנין לבית קיסר מלשון תרגום מנחה תקרובתא אבל לא להקרבה לעבודת כוכבים רבוון כלומר נתן שוחת כדי שלא יהיו מקריבין ומדריגין אותו ביום אידם עצמו אלא למחר. ועוד השחיד שלא להדריגו להן חיי אלא שחוט. ואסיק ביקש רבי לביטל הדבר ועשה מעט מעט. בשנה אחת ביטל מלשלחו להן ביום אידם אלא למחר ובשנה אחרת ביטל מלשלחו חיי אלא שחוט ובשנה אחרת ביטלו לגמרי: אמר רב אשי אמר לי זבדאי בר תורה דמפטמין ליה ומשהוין יצדיד מלאכה כחיי תורי: מתני' אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים: אמר רב תורה:

הנהרות הב"ח (א) גבי אמר רב אשי. צ"ב גינסת ה"רין ו"ש אין דאמר רב אשי כ"י: (ב) ר"ש ד"ה אינדעדיא וכו' איצטעדינות כמו שור האלפנדן שור שהוה מנגנו והורג אדם מרהוק ושחוק: (ג) ד"ה צימוסיאוס וכו' שאינו לזורך עבודת כוכבים וכו' אלטר' ד' וקורין לו אלטר' ונפרש לקמן בפ' ר' ישמעאל אהא דקמי צימוסיאוס על עובדי כוכבים מומיין צימה מרובה ומא צימוס צימה של אפן אתה מרובה של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים דהיו:

ארי

אתי לכלל מלאכה אבל האי דכי משהי ליה אתי לכלל מלאכה יאסור או דלמא אפילו לרבנן לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחישתא קאי

אבל האי דסתמיה לשחישתא קאי אפילו רבנן שרוו ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם חסר ד' ריבנן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר חסר ד' ריבנן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט חסר ד' ריבנן שאין מקריבין אותו כל עיקר מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי וליטעמיד שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא אלא רבי מיעקר מילתא בעי וסבר יעקר ואתי פורתא פורתא וכי משהי ליה בריא ועביד מלאכה אמר רב אשי אמר לי זבדאי בר תורה משהינן ליה ועביד על חד תרין: מתני' יאין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהם בסילקי גדרום איצטרייא ובימה אבל בונין עמהם בימוסיאוס ובית מרצאות הגעש' לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנות: ג"כ אמר רב חנין בר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב יוחי גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה ואני אמר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין שלא למכור אין מוכרין תגן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק לרבים הא לית ביה נזק לרבים שרי אמר רבה בר עולא בארי שבור ואלויא

קלר הוא וגבנה כלאמר במס' סוטה (דף מ"א). צימה של עץ עושים לו צעורה ואינו קורין אותו אלמצי' והיו עושין אותו לדחוק משס איש להמיתו. וכלל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל עס אסור לצנות עמהם: צימוסיאוס גקסינן. צנין שאינו לזורך עבודת כוכבים ומקריב זבחים דהיו תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים: ומחאלאוס. צקרקע הן עשוין עמוקין מאלד והמים נופלין מתחת וזכשים רוחלים מלמעלה ע"ג הנקרים: יופא. אריווליא. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא צביט המרזח שלהן נקמן מן: ג' כהמה דקה לפירוס. כלאמר גזי בהמה מסוכנת צשמיתת חולין (ד' ק"ח). צימה דקה שפטשה ידה אחר שחיתתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס ואס לא פרכסה הוה צימה קודה צמיטה ופיטשו יד לדיק אנהי אלא לפשט נפש אצל גסה צין פטשה ולא כפפה צין כפפה ולא פטשה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם ומיה גסה לא צנינה דרכה לפשט יד בהולאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פטשה ידה ולא החזירה אסורה: אכל לא למיניה. למיתלי צמנהגא אלא כבהמה גסה היא וכלל מקום אין מוכרין: סא. ארי דלית ציה ניקא כגון ארי תרבות שרי אלמנא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן: צארי צצוב. הא דקמני מתני' דארי תרבות שרי צארי צצוב: וצליצא

הנהרות הב"ח

(א) גבי אמר רב אשי. צ"ב גינסת ה"רין ו"ש אין דאמר רב אשי כ"י: (ב) ר"ש ד"ה אינדעדיא וכו' איצטעדינות כמו שור האלפנדן שור שהוה מנגנו והורג אדם מרהוק ושחוק: (ג) ד"ה צימוסיאוס וכו' שאינו לזורך עבודת כוכבים וכו' אלטר' ד' וקורין לו אלטר' ונפרש לקמן בפ' ר' ישמעאל אהא דקמי צימוסיאוס על עובדי כוכבים מומיין צימה מרובה ומא צימוס צימה של אפן אתה מרובה של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים דהיו:

לעוי רש"י

מש"ש [מש"ש]. ערמות. פורשייר [פורשייר]. מנהר. דולדוריא [דולדוריא]. מעצד [מעצד גרזן]. אריווליא. להפיל. אלמבריא [אלמבריא]. בימה. אלטר' מנחה. אריווליא [ארק]. וולד' קמרון.

מוסף רש"י

שאנינה ונפשתה להתרפאות. ולפשתה מלאכה צצמס (בבבב ח"ב).

יש בו נזקא לרבים. אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא אסורה לפירכוס כבהמה דקה אבל לא למכירה לעובד כוכבים ואני אמר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין שלא למכור אין מוכרין להן דובין ואריות מפני שיש בהן נזק לרבים כלומר מוקין לרבים. הא חיה גסה שאינה מוקת שרי ופרקי רבא בר עולא מתני' דדייקת מינה הא חיה שאינה מוקת לרבים שרי בארי שבור